

JES ADOLPHSEN, FEIWEL KUPFERBERG OG SØREN KELDORFF (Red.)

KÆRE BERTEL

EN BOG OM UNIVERSITETER
OG PLANLÆGNING

ISBN 87-7307-303-2

C Copyright

Jes Adolphsen, Feiwei Kupferberg og Søren
Keldorff.

Trykt af

AKA-Print, Aarhus.

Distribueret af

Aalborg Universitetsforlag

Postboks 159

9100 Aalborg

Tlf. (08) 15 50 31

Forlaget er uafhængigt af Aalborg Universitetscenter og tegner
med sine udgivelser ikke universitetscentret.

ISBN 87-7307-303-2

Indholdsfortegnelse:

Indledning og læsevejledning.	1
Gunhild Agger: Planlægningen smadres ved de danske universiteter.	4
Steen Ørndorf: Samfundsøkonomisk model, information og økonomisk politik	10
Jes Adolphsen: Den højere uddannelsesplanlægnings elendighed.	19
Søren Keldorff: Hvor længe holder cyklen, denne gang - Haarder?	25
Preben Sander Christensen: Skal Aalborg være universitetsby?	36
Per Salomonsen: Uddannelsespolitisk kommentar. Til hvad nytte er et univer- sitet?	39
Finn Verner Jensen: Kære Bertel Haarder.	43
Ib Jørgensen: Til vredens pris.	46
Arnulf Kolstad: Sivil ulydighed på universiteterne.	52
Arnulf Kolstad: Hjelp til Sisyfos.	56
Jørgen Wurtz Sørensen: Med skægget i postkassen.	59
Erik Christensen: Modsigelsernes mand.	64

Erik Christensen:

Modsigelsernes mand

Bertel Haarder er ikke en helt almindelig politiker. Det er sjældent at folketingspolitikere formulerer sig principielt og ideologisk. Det har Bertel Haarder imidlertid gjort. I 1970'erne stod han frem som vel nok den mest ideologisk formulerede "Glistrup-inspirerede" venstrepolitiker, idet han gjorde sig bemærket ved at skrive en række bøger, der vendte sig mod sider af den socialdemokratiske velfærdsstat. Skydeskiverne i disse bøger var en række forhold i den offentlige sektor — statens vækst, den bureaukratiske træghed og snæversynet, den fejlslagne planlægning indenfor uddannelses- og socialektoren og de faglige organisationers dyrkelse af særinteresser og undertrykkelse af afvigere.

I dag er Bertel Haarder undervisningsminister og leder af en forvaltningsgren, han tidligere har stået som meget skarp kritiker af. Hvorledes forholder Bertel Haarders gerninger som minister sig så i forhold til hans analyser og kritik af uddannelsessystemet? Har han formået at rette nogle af de ting, han så skarpt kritiserede socialdemokratiske undervisningsministre for og at føre en politik efter hans egen ideologi? Hvordan står det i det hele taget til med Bertel Haarders uddannelsesideologi og hans politiske praksis på universitetsområdet? På nogle felter kan der sikkert ses en overensstemmelse. Det, jeg her vil fremdrage, er nogle ejendommelige modsigelser og paradokser.

Umiddelbart efter den borgerlige regerings tiltræden i efteråret 1982 kom Bertel Haarder med en for undervisningsministre usædvanlig ideologisk programmerklæring for sin fremtidige virksomhed. Det skete i en tale til landets gymnasierektorer og blev siden trykt som kronik i Politiken (Frihed er ikke en åben ladeport, den 30.11.82), som er interessant læsning set i forhold til de aktuelle nedskæringer på universiteterne. Her kan man både finde forklaringer på Haarders særligt brutale fremfærd overfor de nye universitetscentre, men samtidig blotlægges nogle ejendommelige modsigelser mellem hans ideer og aktuelle handlinger.

"At gøre samfundsrelevansen efterstræbelsesværdig er at indsnævre horisonten." (Haarder) (Pol. 30.11.82)

Kodeordene i Haarder programmerklæring i 1982 var et opgør med nogle tendenser indenfor uddannelsespolitikken, som han mente var båret af 68-generationen og ungdomsoprøret. Kort udtrykt var det et opgør med samfundsrelevansen, ideologiseringen og forsøgene med tværfaglighed og projektorganisering i undervisningen. Et af Haarders væsentligste ankepunkter mod mange af de højere uddannelser var, at man igennem de sidste 10-15 år, specielt indenfor de humanistiske studier, havde ændret uddannelser og forskning i en mere samfundsrelevant retning.

Hvad mente Haarder med samfundsrelevans? Det, han isæt vendte sig imod, var anvendelsen af materialistiske forklaringsmodeller, som man efter hans opfattelse forsøgte at presse ned over alle humanistiske fag. Det var udviklingen af nye mere holistiske videnskabelige forståelsesmåder og paradigmer, hvoraf forskellige marxistiske varianter indtog en fremtrædende plads, der var en torn i øjet på ham.

Haarder indrømmer dog i den pågældende tale, at kravet om samfundsrelevans var et nødvendigt og tiltrængt pust i en stivnet humanistisk verden, da det kom frem første i 1970'erne, men at det endte i ortodoksi. Det kan han have delvis ret i. Dele af opdagelsen af marxismen endte i en form for ortodoksi. Men den er langt de fleste steder på de højere uddannelser et forlængst tilbagelagt stadium fra engang midt i 1970'erne. Derfor virker det helt grotesk, at Bertel Haarder midt i 1980'erne skal grave et spøgelse frem fra midten af 1970'erne, som ikke er reelt idag. Forsøge at pådutte en hel generation nogle synspunkter som flertallet af denne generation aldrig har haft, og som et meget lille mindretal på universiteterne for længe siden har haft som børnesygdomme og, som nu er

overstået. Det er udtryk for en meget demagogisk og billig politik: At opstille et fortegnede billed af en politisk modstander, nogle kunstige skræmmebilleder, som legitimering og ledetråd for en politik.

Forstået på denne måde synes der at være en høj grad af konsekvens og linie i Haarders universitetspolitik. Haarder har aldrig kunnet lide "ungdomsoprøret" og alt, hvad der kan forbindes hermed, derfor rammes de nye universitetscentres humanistiske og samfundsvidenskabelige områder ekstra hårdt. En sådan fortolkning har sikkert noget på sig, men overser dog også nogle modsigelser hos Haarder.

Men ved samfundsrelevans forstod Haarder imidlertid også andet end hvad der kan forstås ved ikke blot marxistiske forklaringsmodeller. Han vrængede også af de statslig teknokrater og erhvervslivet, som i 1970'erne gik med på "moden" omkring projektarbejde og tværfaglighed på universiteterne ud fra mere kortsigtede samfundsokonomiske interesser om samfundsnytte. Her dukker højskolemanden Haarder frem. Man lærer ikke automatisk noget ved at blive uddannet, ens dygtighed vokser ikke med uddannelsens længde, men uddannelse skal være drevet af lyst til oplysning.

Set i det perspektiv virker Haarders seneste politik på universiteterne modsigelsesfuld. Aldrig er der i undervisningsministeriet blevet lagt mere kortsigtede og snævert samfundsrelevante kriterier til grund for optagelsen på og dimensioneringen af de højere uddannelser. Haarder opererer nu med en skarp skelnen mellem beskæftigelses- og arbejdsløshedsfag, hvor de tekniske og erhvervsøkonomiske studier hører til de første og de humanistiske og store dele af de samfundsvidenskabelige hører til de sidste. Og det værste ved hans uddannelsespolitik på universitetsområdet er, at ikke bare undervisningsmæssige, men også forskningsmæssige ressourcer skal fordeles efter nogle sådanne meget kortsigtede og usikre beskæftigelsesprognoser. Hvordan stemmer det med hans højskoleprægede syn på havd uddannelse og oplysning er? Ja det stemmer overhovedet ikke!!!

Der er noget ejendommeligt ved begrebet samfundsrelevans og dets benyttelse i den uddannelsespolitiske debat i de sidst 15 år. Det var det venstreorienterede studenteroprør, der i sin tid både praktisk og teoretisk krævede, at universiteterne i højere grad blev gjort samfundsrelevante. Borgerlige politikere, som Bertel Haarder, slog sig i 1970'erne op på at vende sig imod denne samfundsrele-

vans, og nu her i 1980'erne ser man samme Bertel Haarder stå for en universitetspolitik, der forsøger at gøre universiteterne meget snævert samfundsrelevante. Bertel Haarder taler ganske vist om, at samfundsrelevans indsnævrer horisonten. Dem, der i dag kæmper for en vid horisont og mod en snæver samfundsrelevans, er Haarders fjender bl.a. store dele af 68-generationen.

”At gå uden om den historiske dimension er som at skære hovedet af.” (Haarder). (Pol. 30. 11. 82)

Haarders principielle begrundelse for at gå imod samfundsrelevansen i sin tale i 1982 var, at de vigtigste forhold i tilværelsen var konstante og intet havde med politik at gøre, men befandt sig uden for samfundet. Det væsentlige og centrale var det irrationelle i tilværelsen. Fordi humaniora netop beskæftigede sig med disse ting, mente Haarder, at kravet om samfundsrelevans var ødelæggende især for kunst og litteratur.

Især inden for folkeskolen har Haarder gjort sig til talsmand for at styrke de kulturbærende og kulturoverleverende fag (humaniora)

og historie), senest i en kronik i Politiken for et halvt år siden (De bekymrede. Den 12. 10. 84). Her slår han til lyd for, at for et samfund, der har så travlt med at forandre sig, er det netop vigtig at styrke de fag "hvis budskab rækker ud over samtiden". Man må bl. a. bekæmpe den "åndelige analfabetisme" igennem styrkelse af fagene dansk og historie.

Set i forhold til hvad der sker lige i øjeblikket på universiteterne og specielt på AUC, hvor Haarder vil have skåret det historiske studium væk, virker han som en voldsom splittet mand, der siger et og gør noget andet.

I hans tid er de tekniske og erhvervsøkonomiske fag, som beskæftiger sig med det hastigt forandrende, snævert samfundsrelevante blevet stadigt højere prioriteret og humaniora og historie, som efter Haarders eget udsagn beskæftiger sig med det væsentlige i tilværelsen, blevet stadigt mere udsultet. Det virker paradoksalt, at liberalisten Bertel Haarder igennem en stadig mere dirigistisk uddannelsespolitik med stadig hårdere adgangskrav vil forsøge af forhindre unge mennesker i at fordybe sig i de områder af tilværelsen, som er de væsentlige. Hvordan stemmer det med Bertel Haarders højskoleprægede uddannelsessyn. Det stemmer ikke !!!

"Hvis skolen vil nøjes med det sidste nye, kommer den til at afstumpe børnene og spærre dem inde i den fattige verden, de kender i forvejen fra sig selv og fra TV." (Haarder) (Pol. 12.10.84)

Samtidig med at Haarder advarer imod en for snæver samfundsrelevans, samtidsorientering og ukritisk "falden på halen for udviklingen" (kronikken den 12.10.84) og slår til lyd for en styrkelse af dansk og historie specielt i folkeskolen, lægger han alle mulige hindringer i vejen for disse fagområder på universiteterne. Gælder de samme grundlæggende synspunkter, han anlægger omkring uddannelse for folkeskolen ikke de højere uddannelser — eller er de rene erhvervsskoler? I den sammenhæng virker det også helt besynderligt, hvor fuldkommen ukritisk Bertel Haarder har udtalt sig om undervisningen i EDB og informatik generelt i undervisningssystemet og specielt på universiteterne. På samme tid, som der skæres hårdt på de humanistiske og historiske områder, ruller millionerne til maskiner og stillinger indenfor informatikområdet meget let hen over bordet. Den undervisningsminister, der det ene øjeblik advarer imod en "falden på halen for udviklingen", viser sig i næste øjeblik i praksis at være et helt ukritisk

offer for den informatik-modebølge og teknologibegejstring som rider over landet i visse kredse. Med den ene hånd skæres forsknings- og uddannelsesområder lidt tilfældigt og uigennemtænkt væk, mens den anden hånd med samme tilfældighed rundhåndet uddeler nye stillinger og opretter nye uddannelser, som man ikke rigtigt ved, hvad fører til. Fremtiden vil uden tvivl vise, at der i Haarders tid blev foretaget store fejlinvesteringer.

"Vi kan ikke længere være i tvivl om, hvad der giver den bedste ressourceudnyttelse, nemlig øget valgfrihed..., reduceret centralplanlægning, d.v.s. mere selvstyrende enheder inden for stat og kommune." (Haarder, Politikens kronik 15.12.83, Selvforvaltning og revision af kvalitet)

På anden vis demonstrerer den aktuelle nedskæring på universiteterne også en stadig større diskrepans mellem Haarders ideologi og politiske praksis. Et andet kodeord for Haarder har været indførelsen af en øget selvforvaltning i undervisningssystemet. Men hvad er der sket på universiteterne? Aldrig har styringen været så stram og bureaukratisk som nu. Ingen socialdemokratisk undervisningsminister har tilladt så detaljerede indgreb og stærk styring, som man ser i denne nedskæringsrunde. Nu bestemmes fakulternes faglige politik ikke længere i fakultetsråd, men nu træder DVU og ministeren ind og styrer ned i detaljer, hvilke stillinger man skal oprette og nedlægge, således at et fagligt skøn og en politik, der udspringer af et mangeårigt kendskab til, hvorledes de enkelte studier og institutter faktisk fungerer, bliver tilsidesat. Haarder har ellers både før og efter han blev undervisningsminister flere gange fundet mange fine eksempler på, hvor tåbeligt det er at detailstyre på en række områder i undervisningssektoren. På universitetsområdet producerer hans egen politik stadig flere tåbeligheder på central styring.

Haarders overfladiske forholden sig til sit ideologiske forbillede.

I sin ideologiske tiltrædelsestale i 1982 henviste Haarder flere gange til afdøde professor i teologi ved Aarhus Universitet, K.E. Løgstrup som sit filosofiske forbillede. I et interview kort før sin død (Dansk Udsyn nr. 4 1982) havde han sagt, at den åndelige horisont i vort samfund var blevet indsnævret til kun at dreje sig om samfundet, og at man i samfundsdebatten havde mistet sansen for nogle konstante ting i tilværelsen (de suveræne livsytringer).

I Haarders tale blev det så brugt som argumentation mod hele 68-generationens tale om samfundsrelevans. Men det er et spørgsmål om Løgstrups filosofi og tanker er særlig gode som argumenter imod den samfundskritiske teori og praksis, som dele af 68-generationen har stået for? — Om Løgstrup ikke ligeså godt og med større ret kan bruges til en kritik af Haarders politiske praksis? Det mener jeg. K.E. Løgstrup var ikke alene teolog, som de fleste danske teologiske professorer, men en meget original filosof og engageret samfundskritiker. Han gjorde før studenteroprøret op med positivismen og var med til at introducere andre filosofiske strømninger i den danske universitetsverden f.eks. fæmenologien. I modsætning til Haarders tro på en snæver fagligheds velsignelse på universiteterne brød han igennem sin undervisning og sit forfatterskab mange faglige mure ned. Han blandede sig før det blev moderne at være tværfaglig, som professor i etik i diskussioner med politologer, filosoffer og litterater. Og samtidig engagerede han sig politisk mod atomprøvesprængningerne og kaprustningen, mod Vietnamkrigen og siden i de økologiske problemer. Det er rigtigt, at han kom forkert ind på studenteroprøret og på nogle områder (også berettiget) vendte sig skarpt mod studenteroprøret. Det er det, Bertel Haarder husker ham for, og kan bruge ham til. Men han foretog også et særdeles skarpt opgør med den liberalkapitalistiske økonomi og erklærede sig som tilhænger af en socialistisk markedsøkonomi. På sine sidste år og i en af hans sidste bøger (System og Symbol) vendte han sig stadig skarpere imod endimensionale bureaukratiske, økonomiske styringer af stadig flere samfundsområder herunder uddannelsessystemet, som Haarder nu blot står som en ukritisk videreførvalter af. På den baggrund virker det endnu mere smagløst at forsøge at tage en mand til indtægt for sine synspunkter, som faktisk stod for nogle holdninger, der på de fleste områder overhovedet ikke stemmer med Haarders liberalisme.

Bertel Haarder - macchiavellistisk real politiker eller en liberalistisk idealist, der er blevet fanget af den borgerlige stats bureaukrati?

Hvordan skal nu de fremdragne eksempler på modsigelser og paradokser i Bertel Haarders politik forstås og forklares?

For det første er det sikkert udtryk for et anstrøg af macchiavellistisk magtpolitik: Man siger et og gør noget andet, når man føler det er hensigtsmæssigt. Der er mange grunde til at give det udseende af at gøre et, men så handle helt anderledes, når det kommer til stykket. Macchiavelli rådede som bekendt sin fyrste til at have

et relativt forhold til sine løfter, ikke altid at stå ved sine ord, og begrundede det med, at menneskene var slette. Mere konkret var det efter Macchivellis opfattelse ofte en fordel at give det udseende af at være et menneske båret af høje idealer, samtidig med, at man skulle være i stand til om nødvendigt at bryde med disse idealer. "Således må fyrsten synes at være mild, tro, menneskelig, retskaffen og gudfrygtig, men han må være i stand til om fornødent at slå over i det modsatte". Han måtte være i stand til at vende sig som "vinden og lykkens omskiftelser byder".

Megen parlamentarisk politik har elementer af en sådan macchiavellistisk magtpolitik. At Haarder også er skyldig i en sådan illustrerer f.eks. hans hykleriske holdning til nedsættelse af forskellige undervisningsministerielle rådgivningsorganer. Som oppositionspolitikker gik han meget berettiget i kødet på Ritt Bjerregårds nepotisme og partipolisering på dette felt. Han kritiserede hende således skarpt for hendes udnævning af venner og partikammerater til de rådgivende faglige landsudvalg. Men efter at han selv er blevet undervisningsminister følger han i hendes fodspor i en række tilfælde og favoriserer sine venner og partifæller.

At forstå Haarders politiske gerninger som udslag af macchiavellistisk magtpolitik er imidlertid sikkert for snævert. Måske er det også udtryk for, at han er blevet fanget i sit eget ministerielle bureaukrati? Efter pålidelige forlydender er de planlagte universitetsnedskæringer slet ikke planlagt af Haarder selv, men planlagt og påtvunget ham af topembedsmændene i samarbejde med finansministeren, hvor Haarder så bare har haft den opgave at godkende og legitimere dem overfor offentligheden.

I undervisningsministeriet er der i de sidste år efterhånden opbygget en bureaukratisk planlægningsmaskine, som så at sige kører af sig selv og, hvor det givetvis er vanskeligt for en minister at komme igennem med sine særlige synspunkter, hvis de strider mod elementer i planmodellerne. Noget tyder på, at Haarder måske faktisk er en af de få idealistiske liberale politikere i den borgerlige regering, men at han måske også i stigende grad har svært ved at gøre sig gældende overfor sit eget bureaukrati.

Endelig hænger modsigelserne og paradokserne i Haarders politik selvfølgelig også sammen med den modsætning, der altid og nødvendigvis må eksistere mellem Haarders liberale højskoleideologi og hans nyliberale økonomiske ideologi. Hvordan realisere alle de udemærkede kulturværdier, hvis det nu er sådan at den kapitalistiske markedsøkonomi er med til at undergrave disse værdier? Hovedindholdet i Haarders kritik af velfærdsstaten i 1970'erne var, at staten, institutionerne og interesseorganisationerne på forskel-

lige måder umyndiggjorde individerne. Noget af denne kritik indeholder berettigede elementer. Men Haarder har som Glistrup aldrig haft blik for, at det er den industrielle-kapitalistiske udvikling, der har skabt en række af de problemer, der behandles i den offentlige sektor. Vil Haarder f.eks. være med til at gribe ind i arbejdsmiljøet, så man kunne undgå mange af de sociale og sundhedsmæssige skader. Her er han tavs. Den kapitalistiske produk-

tionsproces er der ikke noget i vejen med. Den samme ensidighed ses i hans kritik af interesseorganisationerne. Det er kun de "små interesseforsvar" der mistænkeliggøres, delvis med rette (når man stift forsvarer særinteresser), mens de store "magthavernes interesseforsvar" overhovedet ikke underkastes en kritisk analyse, der hvor de forfølger særinteresser.

Bertel Haarder må i sandhed siges at være en paradoksernes mand. Han er sikkert både en god del macchiavellistisk magtpolitiker, borgerlig idealist (som der ikke findes mange af), samt hjælpeløst offer for sit eget ministeriums bureaukratiske rationalitet. Der vil kunne laves et uhyre interessant studie i politiske modsigelser om nogle år ved at sammenligne hans ideologiske skrivelser fra 1970'erne med hans gerninger i 1980'erne.

Lad os holde fast i de politiske modsigelser — og bestandigt spørge ham, hvad han egentlig mener med: "At gå uden om den historiske dimension, er som at skære hovedet af". Stiler han bevidst mod at skære AUC's hoved af?

Bliv også ved med at spørge ham, hvad han gør for at styrke de kulturbærende fag på universiteterne — de fag som behandler de "væsentligste dimensioner i tilværelsen". Er det ikke netop vigtigt, at de kommende generationer i så stort et omfang som muligt kommer i berøring med disse fag? Skal vi ikke beskæftige os med det væsentlige i tilværelsen?